

Medzi viacerými prácami významného poľského sociológa Jerzyho J. Wiatra (ktorého sborník *O sociológii* bol preložený do slovenčiny a slúži ako jeden zo základných, zatiaľ ešte obmedzených zdrojov informácií o rozsiahlej sociologickej problematike) zasluhujú pozornosť dve zatiaľ v poľskom originále prístupné, rozsahom nevelké práce, a to *Współlistnienie i ideologia* (Warszawa 1964, strán 107) a *Ideologia i życie społeczne* (Warszawa 1965, strán 66).

Z oblasti rozsiahlej, neobyčajne zložitej problematiky dlhodobého procesu koexistencie a ideologického pôsobenia (druhá z menovaných prác) treba si predovšetkým všimnúť, ako autor chápe jednotu koexistencie a súperenia (str. 15). Ide mu o štyri základné momenty tohto procesu, a to o súperenie v oblasti ľudských snažení po spoločenskej spravodlivosti, ekonomickú „rivalizáciu“ (ekonomická súťaž), „rivalizáciu“ v oblasti vedy a kultúry a napokon (a to sa v našej propagandistickej i teoretickej práci často podceňuje) súperenie v oblasti demokracie a politických slobôd.

Autor „vychádzajúc predovšetkým z poľských skúseností“ poukazuje v práci na dynamiku procesu koexistencie, nezlučiteľnú s uznaním „statu quo“ neokolonializmu. V záverečnej stati sú zaujímavé poznámky k problematike ideologického boja, v ktorých autor precizuje vzájomný vzťah verejnej mienky, ideológie a politiky, ako aj verejnej mienky, informácie a propagandy. Autor sa tu dotýka i závažnej otázky — metodického prístupu propagandistu a jeho manipulácie s informáciami.

S nemenej pednetnými úvahami a poznámkami aj diskusného charakteru stretne sa v teoreticky náročnejšej komplexnej štúdií o vzájomnom vzťahu ideológie a spoločenského života, v ktorej autor pred-

kladá riešenie i takých závažných problémov, ako je vzájomný vzťah ideológie a politiky a ideológie a morálky, neopakujúc pritom tézy známe napr. z jeho rozsiahlej práce učebnicového charakteru *Spoločzeństwo — wstępi do socjologii systematycznej*. Keď autor analyzuje podstatu a funkcie ideológie, všima si najprv štyri základné kategórie názorov. V autorovej charakteristike ide o elementárne hodnoty v rámci ideológie, determinujúce hodnotiace kritéria spoločenských javov (rovnosť ľudí), ďalej všeobecné, úhrnné predstavy o svete (kauzalita, priorita bytia oproti vedomiu), ktoré tvoria určité všeobecnoteoretické a metodické východisko, ďalej okruh tvrdení vykresľujúcich podmienky realizácie akceptovaných hodnôt a napokon ako štvrtá „vrstva“ ideológie pôsobia konkrétne direktívy konania. Tu poukazuje autor na aktuálnu (nielen potencionálnu) spätosť direktív a praxe, praktickej činnosti.

Neobyčajne podnetné sú ďalej i autorove úvahy o štrukturálno-funkčných aspektoch ideológie.

Sledujúc korelácie medzi ideológiou a politikou, uvádza autor „trojjediné“ vymedzenie politiky. Vymedzujúc političnosť a nepolitičnosť určitých procesov a javov (v relácii ku kategórii moci), charakterizuje politiku ako 1. sféru spoločenského života — trvalý aspekt objektívnych spoločenských vzťahov, 2. umenie účinnej činnosti v tejto oblasti javov a 3. určitý program, smer činnosti (str. 22).

Neobyčajne aktuálne poznámky obsahuje i stať venujúca sa vzájomnému vzťahu ideológie a vedy, kde sa autor vyrovnáva i s otázkami možnosti alebo nemožnosti „odideologizovania“ vedy, s otázkami teórie a praxe a pod.

Otakar Mošner